

EEN VERHAAL SCHRIJVEN

De ABDES-methode

Jonge mensen vertellen vaak, graag en goed, overal, over allerlei onderwerpen, en aan allerlei personen. Deze bewering is niet origineel : iedereen kan ze op elk ogenblik bewaarheid zien. Erg origineel is het ook niet te stellen dat de meesten dichtklappen zodra ze in schoolverband een verhaal moeten schrijven.

En toch is het mogelijk leerlingen enthousiast en met plezier verhalen te doen verzinnen, als ze maar het aangepaste gereedschap aangeboden krijgen. In wat volgt wordt een methode beschreven zonder de theoretische achtergrond.

Deze methode, voor de gemakkelijker de ABDES-methode genoemd, werkte bevredigend bij verschillende leraars in verschillende klassen van het derde jaar ASO.

Het eerste effect van deze methode is het reële schrijfplezier dat de leerlingen ervaren. Ze ondervinden ook dat ze de schrijfkarwei kunnen beheersen, en er niet aan overgeleverd zijn. Door deze methode verwerven de leerlingen inzicht in de werking van spanningselementen en spanningsstructuren ; ze leren tevens dit inzicht toe te passen zowel om gegevens voor hun verhalen te bedenken, als om deze gegevens te structureren. De methode biedt ook de mogelijkheid om verhalen met meer inzicht te leren lezen.

Verder is ze in de handen van de leraar een soepel middel om de leerlingen allerlei structuuraspecten van het verhaal te doen verkennen.

Verzinnen en structuren

Klassikaal :

Op het bord wordt een triviaal 5-zinnen verhaal geschreven,

Voorbeeld :

A-Gisteren wou Pieter een schilderij ophangen.

B-Maar hij vond zijn hamer niet.

D-Hij zette het hele huis overhoop om hem te vinden.

E-Toevallig vond hij hem in een laars.

S-Toen kon hij zijn schilderij ophangen.

Daarop volgt een summiere bespreking :

In A wordt een neutrale toestand geschetst of een alledaags feit vernoemd. A = Aanvangstoestand.

In B wordt die neutraliteit, die alledaagsheid verstoord, gehinderd, er treedt een breuk op. B = Breuk.

In D wordt daarop gereageerd, en komt de dynamiek van het verhaal op gang. D = Dynamisch moment.

In E wordt de (oorzaak van de) breuk ongedaan gemaakt, en wordt het oorspronkelijke evenwicht hersteld. E = Evenwicht hersteld.

In S, de eindtoestand of het slot, klikken A en slot in elkaar, sluiten A en S als gesp en riem de kring. S = Slot. De LLN noteren het eerste verhaal, met de verklaring van het letterwoord ABDES.

Na deze korte bespreking kan de leraar nog een verhaal op het bord brengen, en kort bespreken. Liefst wordt al vrij vlug naar de volgende fase overgestapt, naar de bewerkingen.

Systematisch wordt op elk element van het eerste verhaal vrij geassocieerd. Een voorbeeld :

A : Gisteren : in 2000, voor de verkiezingen, na Dallas, tijdens de match, ...

Pieter : de timmerman, museumdirecteur, leraar, verstrooide prof, ...

schilderij : foto, verkiezingsposter, kruis, lamp, bel, vlag, kat, ...

ophangen : verwijderen, verplaatsen, rechthangen, repareren, kopen, stelen, ...

B : hamer : ladder, stoel, spijkers, boor, kracht, ...
vinden : op vingers slaan, vallen, schilderij beschadigen, stroom uitvallen, ...

De LR zou mogen wijzen op het feit dat het veranderen van de werkwoorden vaak een meer ingrijpend effect heeft dan de vervanging van de substantieven.

Individueel

De LLN associeren individueel verder op de elementen van B, D, E, S.

In groepjes van vier

De LLN leggen hun vondsten, en overleggen welke nieuwe elementen de beste spanningsmogelijkheden bieden om een 5-zinnen verhaal op te bouwen. Dan werken de LLN samen een 5-zinnen verhaaltje uit, waarbij ze telkens de fases met A, B, D, E, S aangeven.

Klassikaal

De verhaaltjes worden voorgelezen en kort beoordeeld. Telkens wordt goed nagegaan of elk zinnetje wel zijn functie vervult.

In groepjes van vier

De LLN werken weer samen in groepjes van vier. Elk neemt een nieuw blad en schrijft rechts boven zijn/haar naam. Dan bedenkt elk een A-zin, en noteert die op zijn

blad. Elk geeft zijn blad door aan zijn linker buur ; nu bedenkt ieder een B-zin, die aansluit bij de A-zin van zijn rechter buur.

Weer worden de bladen links doorgegeven, en weer bedenkt ieder een D-zin bij de A- en B-zin van zijn rechter burens. Zo wordt verder gewerkt tot elk zijn eigen blad terug voor zich krijgt geschoven, en met een passende B-zin het verhaaltje afmaakt.

De groep bespreekt nu de vier verhaaltjes een na een.

Daarbij wordt op het volgende gelet :

- Wat had ieder zelf bij zijn zin verwacht ?
- Is de linker buur daarop ingegaan ? Of heeft die andere, betere mogelijkheden gezien ?
- Heeft een bepaalde zin aan een verhaal een totaal andere wending gegeven ?
- Werden sommige verhalen verzwakt ? Waarom ?
- Zien jullie nu nieuwe mogelijkheden ? Werk ze uit !
- Vervullen alle A's, B's, D's, E's, S's hun echte functie ?

Alternatieve werkwijze.

Men werkt in groepjes van vier. Iemand geeft een zin op. Op alle elementen wordt geassocieerd. Uit de nieuwe gegevens vormt de groep een A-zin. Elk schrijft die op zijn blad en men werkt verder als hoger beschreven.

Nadien worden de verschillende verhalen, gebouwd op die ene zin, met elkaar vergeleken.

Mochten de LLN geen goede invallen hebben : of wenst de leraar sneller te gaan, hier enkele startzinnen :

Goede neutrale A-zinnen :

- Ivo reinigt elke zaterdag het aquarium van zijn lieve visjes.
- Karen en Jo hadden moeders verjaardagscadeau goed weggestopt.
- Met spanning keek Leo uit naar het uitstapje met de Chiro.
- Met zijn gezelschap trok de baron op jacht in de bossen van Averbode.

Sommigen denken dat het vinden van een goede B-zin moeilijk en ook belangrijk is. En dat klopt ook. Als LLN er zelf niet in slagen goede B-zinnen te bedenken, dan moeten we hen helpen. Daarom :

Aanzetten met reeds een ingebouwde B :

- Bij het zingen van een hoge noot krijgt een zangeres plots haar mond niet meer dicht ...
- Op het burgemeestersbal wordt rode limonade geschonken, die bij het drinken rode inkt blijkt te zijn ...
- Op een morgen staat het geraamte van de biologieklas glimlachend en fris aangekleed elke binnenkomende LL te groeten.
- Na de vakantie blijkt de studiefprefect maar 20 cm meer groot te zijn.

- Tijdens het vissen dut Jef in. Als hij wakker wordt is al zijn visgerei weg, en ligt hij op een totaal andere plaats.
- Op een parkeerterrein helpt een bewaker een automobilist uit zijn parkeerhaven. De lege plaats wordt door de Gouden Koets in genomen.
- Een politie-agent zit een zakkenroller achterna tot in een dood lopend steegje. En daar is alleen een oude dame te vinden.
- Jan wil zijn brommer nemen, die tegen de voorgevel stond. Weg ! Er staat een auto, met zijn brommersnummerplaat !
- Een muis(zenkolonie) snoept van een wonder groeimiddel en wordt twee meter groot.
- Twee dagen had ik drie armen en drie benen.
- Er speelde een onzichtbare speler mee in de ploeg van de tegenstanders !

De LLN kunnen zich nu concentreren op de uitwerking van het gegeven. Ook hierbij volgen ze de ABDES-methode. Daartoe bedenken ze eerst zonder veel op de originaliteit te letten, gewoon vervolg op de eerste zin, een D-, E- en S-zin. Op de elementen van deze zinnen gaan ze dan associëren, en verder de methode toepassen.

Uitbouwen

We proberen nu een langer verhaal te schrijven. Handigerds hebben reeds door dat ze binnen de dynamische fase verschillende stappen volgens de ABDES-methode kunnen ontwikkelen. Men werkt individueel of in groep.

Kies een van de volgende passages. Welke plaats zou je die passage in een verhaal toewijzen ? Vul de andere functies aan. Dus als de passage volgens jou een E is, dan schrijf je een bijpassende A, B, D, S.

Schrijf een heel gewoon 5-zinnenverhaal waarin je stukje past. Voer de bewerkingen uit. Probeer een spanningsveld te vinden tussen de bekomen elementen. Tracht nu een nieuw, boeiend 5-zinnenverhaal op te bouwen. Nu kan je elke fase uitbreiden door summier dezelfde stappen uit te voeren : bedenk voor elke fase zonder veel nadenken zinnig ABDES-fases ; ver enkele bewerkingen uit op de elementen. Distilleer daaruit een verhaal.

1. Peter liep langzaam naar de machine toe. Het was een Honda 115 met gele tank. Hij hoorde hoe lekker de motor liep en opeens voelde hij dat hij er norm gras op wilde zitten. Hij keek vlug naar het café. De bestuurder stond nog te wachten op zijn bestelling. Peter liet zijn hand over de handgrepen en de knopjes dwalen.
2. Hij minderde vaart, reed de rotonde op en sloeg de weg naar Blackston in. Het was het ingewikkelste wat

hij tot nu toe gedaan had en hij was heel tevreden over de manier waarop het gelukt was. Hij had alleen vergeten de richtingaanwijzers uit te zetten. Maar er was toch geen ander verkeer. Hij lachte in zichzelf, zocht de richtingaanwijzers en zette hem links en rechts aan.

3. Zijn rechterbeen kwam met een smak tegen het wegdek en hij viel half op zijn zij, half op zijn rug. Toen raakte zijn hoofd het asfalt en hij voelde een geweldige klap en een explosie die door zijn hersenpan echode.
4. Met een schok zag hij iets rood en wit gestreepts naast de stille vrouw liggen. Zijn das. Hij had zijn das bij de dode vrouw laten liggen. En weer voelde hij de barstende pijn in zijn hoofd.
5. Hij hield op met rennen, en snakte naar adem. Met steken in de zij liep hij door. Eindelijk, na een volgende bocht, doemden de lichten van de hoofdstraat en de rotonde op.
6. - "En wat vroeg je ?"
- "Ben je echt helemaal alleen thuis ? Is je moeder er niet, noch je vader ?" Ik zei : "Nee !" En dan vroeg ie : "Ook geen broers noch zussen ?" En toen begon ik schrik te krijgen. Ik hoorde hem nog : "Uitsteekend !" sissen, net voor hij de hoorn oplegde. Het kwam er zo voldaan uit en zo angstaanjagend.

De stukjes 1-5 zijn genomen uit het eerste hoofdstuk van Nigel Hinton *"Vluchten kan niet meer"*.

Mogelijke alternatieven :

Men geeft elke groep een andere tekst. De groep bespreekt die, tast de mogelijkheden af, en bepaalt welke functie de tekst vervult. Wat ze kiezen is niet zo belangrijk, als de keuze maar verantwoord wordt, en ten volle benut in de uitwerking. Desnoods mogen in dezelfde groep twee keuzes gedaan en uitgewerkt worden.

Bespreking :

Welke fase zagen de verschillende groepen in het stukje tekst ?

Welke gevolgen had dat voor de spanningsontwikkeling ?

Wat bleek de beste keuze ?

Alle groepen dezelfde tekst, met opgave van dezelfde fase. En nagaan hoe de verschillende groepen dat aanvullen.
Of alle groepen dezelfde tekst, met opgave van verschillende fases, en de ontwikkeling bespreken.

Inleiden en uit een ander vaatje getapt

In dit stadium heeft de LR de kans om de LLN in te wijden in de structureisen van de A-fase : ze ondervonden reeds dat niet elke A-fase even geschikt was. Uit hun associaties kozen ze telkens alleen de "beloftevolle" elementen. Ze leren nu dat een normale A-fase op volgende vragen een antwoord geeft :

- Wie ?
- Wat ?
- Waar ?
- Wanneer ?
- Welke sfeer ?
- Welke omstandigheden ?

De A-fase moet dus personen, onderwerp, plaats, tijd, sfeer en omstandigheden bevatten. Maar ze moeten daarin erg sober zijn, en niet meer geven dan strikt nodig is voor de spanningsontwikkeling ; zeker niet meer omstandigheden, en tegen deze regel willen onze LLN nogal eens zondigen.

De LLN bedenken een ABDES-verhaal.

Dan wordt ermee gewerkt : ze veranderen :

1. de schrijversrol (vertellersrol) : jongen wordt grootvader, directeur, tovenaars, troeteldier, kever, stripheide, ... Ze werken zulk verhaal uit in minimaal 300 woorden.
2. de lezersrol : verhaal verteld aan sinterklaas, superman, hond, klappe, kind, van vijf jaar, je beste vriend, je vijand, ...
3. de taalcode : alles in dialoogvorm, kranteartikel, verslag van agent, officiële toespraak, sprookje, griezelverhaal, ...
4. tijd of ruimte : al zeer lang geleden, op de laatste avond van 1999, eerste dag van 2000, net voor de trouwdag ; op het sterfbed, op de maan of Venus, op een sportveld, in de bioscoop, in een verlaten kasteel, in een gevangenis, de rechtszaal, het politiebureau, het oerwoud, Lapland in de trein, een onderzeeër, vliegtuig, ...

Volgt een bespreking.

Elk zijn standpunt

We kunnen LLN voor hun plezier laten verhalen vertellen : die vertelpret is een waarde op zich, en dus een geldige doelstelling.

We kunnen ook proberen de LLN inzicht bij te brengen in de communicatieve en structurele eisen van het vertellen, en ze deze beide soorten eisen leren hanteren.

Een belangrijk moment daarvoor wordt bereikt als we erin slagen de LLN te doen inzien en ervaren dat feitelijk gebeuren en verhaald gebeuren twee onderscheiden grootheden zijn. In het feitelijke gebeuren hebben we steeds een beginsituatie.

tie, een verloop van feiten volgens een bepaalde volgorde, wat uitloopt op een eindsituatie. In het verhaal vinden we die drie stadia weer als oriëntering, verhaalfasen, afsluiting. Het feitelijke gebeuren krijgt pas via allerlei transformatie gestalte in het verhaalde gebeuren. Het volgende kan helpen de LLN te leiden tot dit inzicht in en actieve kennismaking met deze transformaties.

We vertrekken van volgend verhaal :

INBRAAK OP KLASSIEKE LEEST GESCHOEID (1)

Een bende Italiaanse inbrekers vond inspiratie in Homeros' legende van het Paard van Troje. Met een vrachtwagen verschenen onze boeven aan de poort van een riant villa in Cesne, in de buurt van Rimini. De verbaasde huisbewaarder vertelden ze dat zijn baas, die op vakantie was, een divan had besteld, en de opdracht had gegeven dat deze divan bij zijn thuiskomt midden in het salon moest staan. Dat was een verrassing voor zijn vrouw. Als alles netjes herschikt en op zijn plaats stond, namen de voerlui beleefd afscheid. Na een halfuur belden ze weer aan : Sorry, ze hadden zich van adres vergist. De divan moest weer opgeladen worden ! Hun truuk was geslaagd ! In dat halfuur was een bendelid uit de divan gekropen, had zijn zak vol juwelen en zilverwerk gestopt en was via een achterdeur spoorloos verdwenen. Pas veel later merkte de huisbewaarder hoe hij erin geluisd was.

We doen de LLN dit verhaal navertellen vanuit verschillende standpunten. Elke LL krijgt een andere opdracht.

Mogelijke opdrachten : Herschrijf het verhaal vanuit het perspectief van :

- de huisbewaarder :
 - aan zijn baas
 - aan de politie
 - aan een ander huisbewaarder, tijdens een cafébezoek
- de binnengesmokkelde :
 - aan zijn vrouw, die vooraf op de hoogte was
 - aan vrienden, die niets mogen verder vertellen
- een oud-bende lid, dat niet meedurfde :
 - aan vrienden in de kroeg
 - aan de politie, die ook hem verdenkt
- de eigenaar :
 - aan de politie
 - bluffend tegenover rijke vrienden
 - gesprek met de huisbewaarder
- de vrouw, die vele juwelen kwijt is :
 - gesprek met de huisbewaarder
 - gesprek met de vrouw van de huisbewaarder
 - klagend bij rijke vriendinnen
- een jongen van zestien tegenover kameraden
- de dochter/zoon van de huisbewaarder t.o. de zoon/dochter van de eigenaar.

Als de verhalen klaar zijn circuleren ze vrij door de klas. Er wordt de LLN gevraagd tijdens deze lectuur enkele opvallende verschijnselen te noteren, met de naam van de LL bij wie ze wat opmerkten.

Op deze wijze hebben de LLN geboeid aan verhaaltjes en verhalen gewerkt. Zo leerden ze elementen bedenken, die beoordelen en tegen elkaar afwegen op hun spanningsmogelijkheden ; ze oefenden zich in het structureel opbouwen van verhalen, kregen ze inzicht in de communicatieve en structurele eisen van het verhaal.

P. TACK, Overwijs 60, 3180 Westerlo.

N O O T

1. Is een vrije vertaling uit Sandig 1979.

B I B L I O G R A F I E.

1. Goldenstein, J.-P., Une grammaire de texte pour la composition française, in : Pratiques, nr. 10, juin 1976, p. 69-79.
2. Hinton, Nigel, Vluchten kan niet meer, Lemniscaat, Rotterdam, 1978.
3. Hurrelmann, B., Kreatives Schreiben - ästhetische Kommunikation in der Grundschule, in : Linguistik und Didaktik, 32, 1977/4, p. 257-266.
4. Sandig, B., Erzählen - Vorschläge für eine Lehrereinheit in Klasse 6 auf erzähltheoretischer Grundlage, in : Linguistik und Didaktik, 39 1979/3, p. 171-190.